

מעניין החיים

פר' צו-פרה
תשפ"ד

גליון כ'

במשנת כ"ק מרן רביה"ק
מצאנו ז"ע וצאצאיו

ילקוט דברי חיים

מלוקט מפי ספרים וסופרים

פרשת צו

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ו, ט).

פעם הגיע הרה"ק רבי יוסף מקשאנוב [בן הרה"ק רבי דוד מקשאנוב ז"ע] מבית חותנו [-הרה"ק רבי מנחם מענדל מגלאגוב ז"ע], לבית זקינו הוא רבינו מצאנו, עודנו עומד בחדר החיצון, הגיד להנוכחים דברי תורה ששמע מחמיו, יצא רבינו לחדר החיצון, קרא לו ושאל אותו מה הוא מדבר, ענה, שאומר דברי תורה בשם חותנו.

אמר רבינו: הארך וואס איז תורה (שמע מה היא תורה), 'אש' א פייע, 'תמיד' שטענדיג, 'תוקד' זאל פלאקערן, 'על המזבח' אויפ'ן הארץ, 'לא תכבה' עס זאל נישט פארלאשן ווערן. והוסיף: אפילו מיד אחר עבירה חמורה, כלומה, לבל להתיאש.

(י"ג אורות, חלק א, עמוד רלו)

פרשת פרה

ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו (יש, ט).

ושחט אותה לפניו. פרש"י זר שוחט ואלעזר רואה. ודקדקו המפורשים הלא כיון שהשחיטה כשרה בזה, לאיזה צורך היה ראיית אלעזר. גם צ"ב הלשון אלעזר רואה, ולא אמר ואלעזר עומד על גבו. ופי' הגאון הנ"ל על פי תרגום יונתן בן עוזיאל ויבדקינה בתמוני סרי טריפן. וכתב המפרש לאפוקי ממאן דאמר דסמכינן ארובא, ואין צריך בדיקה אלא שריפה כשהיא שלימה, כדי לקיים בה תמימה ע"כ.

ואמר הגאון הקדוש הנ"ל על פי מה שכתבו התוס' שבת כ"ב בד"ה וכי לאורה, שהיה אהרן רואה מה שבתוך הטפיח ומה שבתוך החבית לאור הענן, כי הענן מגלה להם מסתרות, מה שאין העין יכול לראות, וא"כ היה יכול לקיים תמימה ולשרוף אותה כשהיא שלימה, גם למ"ד דאין סומכינן על הרוב ע"י אור הענן, וז"כ רש"י (והוא מספרו) ואלעזר רואה באור הענן ובדק בח"י טריפות, כדי לקיים שניהם, כלומר שלא לסמוך על הרוב, ולשורפה כשהיא שלימה, עכפ"ח.

(מגד ירחים, תמוז תרפ"ה)

באר החיים

מבארם של צדיקי בית צאנו ז"ע

זאת חוקת התורה וגו'.

קשה דלכאורה היה צריך לומר זאת חוקת הפרה, ותיירץ כ"ק אאמ"ר הרה"ק משינאווא זצ"ל כי כשם שהפרה אדומה היא חוק, כך כל התורה היא חוק.

(דברי שלום, בשם אביו כ"ק מרן רביה"ק משינאווא ז"ע)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמה דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה.

ואמרו חכמינו ז"ל (הובא ברש"י, תנחומא סימן ח) לעולם הוא נקראת על שמך, פרה שעשה משה במדבר. יש לכיין בזה, הנה קיום המצות

הם למען שמו יתברך, ולמען להמשיך על עצמו קדושה בקיומם, ולכן צריך לכיין בעשיית המצוה שורש ויסוד המצוה בנגלה ובנסתר, לעשות נחת רוח לפניו יתברך, לעשות בכוונה הראוייה לכל אחת ואחת. אמנם מי אשר אין בכח שכלו ודעתו פלא לכיין כנ"ל, כתבו בספה"ק שיכיון בדעתו בעשיית המצוה, שהוא עושה על דעת הצדיקים היודעים לכיין כראוי, וכן יסדו בתפילות שיאמרו שיחשב כאלו כוונת הכוונות שכווננו אנשי כנסת הגדולה, וגם טרם עשיית המצוה שהם עושים הכל על דעת רבי שמעון בן יוחאי ורבי אלעזר בנו ועל דעת האר"י ז"ל.

תוכן הענינים

- א** ילקוט דברי חיים מרביה"ק מצאנו ז"ע מלוקט מפי ספרים וסופרים
- א** באר החיים דברי תורה על פרשת פרה מבארם של צדיקי בית צאנו ז"ע
- ב** בארצות החיים פרקי זכרונות ורשמי הוד שבת פרה אין צאנו
- ב** שלחן חיים עוד בענין מנהג הכנות בהדלקת נרות שבת
- ג** קרויים חיים על הצדיקים ועל החסידים הנה"ק רבי מנחם מענדל מפרסיטיק זצ"ל
- ד** תורת חיים בענין הפטור של הנשים בקריאת התורה של כל ימות השנה ושל ארבע פרישות

ובזה פירשו הפסוק (שמות יב, כח) וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו, ופירש רש"י אף משה ואהרן כן עשו, ויש לתמוה האם היה ספק על הקדושים ההם כי קיימו מצות האם ה' עד כי הוצרך הכתוב לספר כי עשו מצות ה', אמנם להנ"ל ניחא וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן, שהיה בדעת ישראל בעשייתם פסח מצרים, כי הנם עושים על דעת זה כאשר צוה ה' את משה ואהרן, היינו כי האמינו כי גילה השי"ת כוונת הקרבת הפסח להם, והם יודעים לעשות המצוה בשלימות בכוונה הרצויה, ועשו על דעתם, ולא תחשוב כי משה ואהרן שגילה להם השי"ת גנוי נסתרות, כי היה בלבבם לעשות אותם על דעת עצמם, לכן אמר שלא עשו כן, כי אם על דעת מלך הכבוד ית"ש, וזה 'אף משה ואהרן כן עשו', כלומר כמו ישראל שלא על דעת עצמם.

והנה יתכן זה בכל המצות שיש לכיין על דעת הכנסת הגדולה או המשיך בעמוד ב'

הנוכרים לעיל, אמנם מצות פרה אדומה שעשו ישראל לא היה אדם יכול לכוין בה דבה, כי לא נגלה טעמה לעולם לשום אדם, רק למשה העושה פרה אדומה, לכן על כרחך שצריך לכוין על דעת משה, וזה לעולם היא נקראת על שמך, כי העושה מצוה הזאת יקרא בשמך על דעת שכונת אתה בעשייתך.

(דברי דוד, להגה"צ רבי דוד מסאקאלוב זצ"ל- ארה"ב, בן הרה"ק רבי משה'לע משינאווא ז"ע)

זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמה דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה.

וכבר תמהו קמאי מה כוונת הכתוב באומרו ויקחו אליך, ואפשר לבאר בהקדם מה דאיתא מהרה"ק מקוזניץ בעבודת ישראל (לפרשת פרה, ד"ה וידבר ה' וגו' זאת) וזה לשונו הקדוש, נראה לפרש מלת לאמר מורה כשטת האומרים (עין ש"ע או"ח סימן תרפ"ה ס"ז) שפרשת פרה מדאורייתא, ולזה בא הרמז בתורה אשר צוה ה' לאמה, שאפילו בזמן הזה שאין לנו בית המקדש לעשות פרה כתיקונה, צריך לקרות הפרשה, ונשלמה פרים שפתינו (הושע י"ד ג), ותהיה אמירת הפרשה במקום עשיית הפרה עכ"ל.

והנה לכח זה זכו בני ישראל בכוחו של משה רבינו, כמו ששמעתי מהרב ממונקאטש-פתה תקוה זצ"ל, ששמע מפ"ק דו"ז הגה"ק מוה"ר שלום אליעזר מראצפערט הי"ד זצ"ל, בשולחנו הטהור בליל שב"ק פרשת ויקרא, לבאר הכתוב ויקרא אל משה והלך אליו מאהל מועד לאמה, וברש"י הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא היו שומעים ע"כ, והקשה מהו הענין שהקול הלך במיוחד למשה רבנו ע"ה, ומה בא הכתוב ללמדנו באומרו זה בתחילת ספר הקרבנות, וביאר דהכתוב

בא להורות לבני ישראל, שענין הקרבנות קיים בכל העתים, ואפילו בזמן חורבן בית המקדש שאין הקרבנות נקרבין בפועל ממש, אף על פי כן הקול של קריאתן קיים לכל, ועל ידי זה שקוראים את הקרבנות נחשב להם כאילו הקריבו אותם, וכמו שאמרו חז"ל בגמרא (מנחות ק"י ע"א) זאת תורת החטאת (ו. י"ח), כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל זה בכוחו של משה רבנו ע"ה שכל מעשי ידיו ופעולותיו קיימים לנצח, כידוע מאמר חז"ל (עין סוטה ט' ע"א) שאילמלי בנה משה רבנו ע"ה את בית המקדש לא היה נחרב לעולם, ולכן היה הקול הולך רק למשה רבנו בכדי, שעל ידי זה יהיה לקול הזה קיום לעד ולדורות, ולכן נאמר דבר זה בתחילת חומש ויקרא דייקא, להורות שענין הקרבנות קיים לעד אתה"ק.

וזהו כוונת הכתוב באומרו ויקחו אליך פרה אדומה, דהיינו שעל ידי שפרה זאת נקראת על שמך, על ידי זה יהיה לו קיום לדורות, ובשעה שבני ישראל יקראו פרשת פרה יזכו לטהרת הפרה.

(אמרי חן, להגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל)

לטהר טמאים ולטמא טהורים באומר קדוש (ויצד לפרשת פרה).

יש לומר כוונת הפייטן, דהנה הקשה מרן הרדב"ז ז"ל (סימן ק"א) אהא דפסקין בשלחן ערוך (אבן העזר מב. ה) המקדש אשה בפסולי עדות אין חוששין לקידושיה, וקשה, אם כן למה בשרשע שקידש את האשה ואמר הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק גמור, הרי זו מקודשת שמה הרהר תשובה בלבו (קידושין מט. ב) הא בפסולי עדות גם כן נימא הכי, שמה הרהרו העדות תשובה בלבם, והרי הם צדיקים ותהא מקודשת.

ותירץ הרדב"ז ז"ל, דיש חילוק, שהמקדש את האשה ואמר והוציא במו פיו, על מנת שאני צדיק גמור, הנה בדיבור מעיד על עצמו שעתה יוצא מחזקת רשעות, ועל ידי אמירתו מוכח לנו מה שבלבו, ואיתרע חזקה דמעיקרא, כיון שגילה דעתו לזה באמרי פיו, מה שאין כן אצל פסולי עדות לא יצאו עדיין מחזקת פסילותם ורשעתם, כיון שלא שמענו מהם שום דיבור שיוכיח לנו שרוצים לצאת מחזקת רשעותם דמעיקרא, עיין שם, הרי מכאן שמי שהוא בספק אצלינו אם הוא צדיק או רשע, טהור או טמא, כגון רשע שקידש את האשה או עדים פסולים שהעידו, ועל ידי מה נתברר אצלינו איך להחזיק אותם, מי גרם לנו שאת המקדש הנ"ל אנחנו מחזיקים לצדיק וטהור, הגם שאפשר באמת שהוא עדיין לא הרהר תשובה בלבו, ועדיין חס ושלום טמא יקרא, ואת העדים הנ"ל אנחנו מחזיקים עדיין לרשעים, הגם שאפשר שהרהרו תשובה בלבם, ואולי המה כבר טהורי לב.

וקשה מנין לנו לחלק כנ"ל, וזה בלשון קושיא לטהר טמאים לטמא טהורים, והתירץ כנ"ל, שהכל תלוי באמירה, שאומרים בפיהם גלות מחשבתם הניכרת מתוך דיבוריהם ואמירתם, וזה כוונת הפייטן לטהר טמאים, היינו לטהר איש שאולי הוא טמא, לטמא טהורים היינו להחזיק בכלל טמא איש שאולי הוא טהור, זה תלוי באומר קדוש, שבאם אומר במו פיו שרוצה להיות קדוש וצדיק גמור, אזי דיבור זה מעיד עליו ששב בתשובה, והכל תלוי בהוכחה שנתברר לנו על ידי אמירת פיו כדברי הרדב"ז הנ"ל.

(דברי שלום, להרה"ק ר' אברהם של"י מסטראפקוב ז"ע)

שלחן חיים

הליכות ומנהגים

בירור נוסף בענין הבנות בהדלקת נרות שבת

בהמשך למה שכבר נכתב כאן אודות המנהג שהבנות מדליקות גם כן נרות שבת, כאמור, כבר קיבלנו על כך תגובות רבות, כאשר רבים טעונים לאמה, אשר מאחר וכהיום רוב נכדי בית צאנו אינם יודעים מדבר זה, ואף אינם נוהגים כן הרי זה ידים מוכיחות להיפך.

אולם, השבוע פנה אלינו הרה"ח ר' יחיאל שנקר שליט"א, אשר נמנה אף הוא על נכדי בית צאנו, באשר אמו ע"ה היתה בת הרה"ק רבי שאול יודי' אלעזר ממודז'ץ זצ"ל, שהיה חתנו של הגה"ק רבי אשר מאיר מבאכניא ז"ע, והוא בא בדברים לאמר כך:

"אמנם איני בעל דברים, ואין דרכי לבוא בכתובים, אולם כאשר נודמן עתה לידי הגלינות האחרונים, וראיתי את הפולמוס אודות המנהג בהדלקת הנרות, מוכרח אני לציין כי כן שמעתי בעצמי מאמי ע"ה, שכן מקובל בידי מאמה

הרבנית ע"ה ומבית אבותיה, שכן היה המנהג בבית צאנו, שהבנות הדליקו נרות שבת אף קודם נישואיהם."

"לאור כך אכן נהגה אחותי להדליק נרות שבת בצעירותה (אפילו עוד קודם בת מצוה) כמנהג אבותי מצאנו. וכאשר פעם אחת התארחתי בבית דודיני כ"ק אדמו"ר בעל אמרי אש ממודז'ץ זצ"ל בתל אביב, ובערב שבת ביקשה להדליק נרות שבת, תמנה דודתי הרבנית על פשר הדבר, שהלא עדיין לא נישאה, אבל מיד נזכרה בעצמה, ואמרה: אה, אכן, כן הוא המנהג בצאנו וכאמור ואכן הדליקה גם אז נרות שבת."

והנה אין יודעות זו תשובה לטענת הרבים מדוע אין ידוע דבר זה בקרב צדיקי בית צאנו כהיום הזה, אבל כן יש בעדות זו עוד נדבך, כי יש הזוכרים אשר מלפנים אכן היה מנהג כזה, ואשר על כן אין אתנו יודע עד מה.

בארצות החיים

שבת פרה אין צאנו

רבינו אמה, שעל שבת פרה צריך לנסוע לצדיק הדור (י"ג אורות. חלק א. עמוד טד). רבינו אף היה רגיל לנסוע בעצמו מדי שנה אל רבו הרה"ק מראפשיץ ז"ע, ולאחר הסתלקותו נסע אל חתנו הרה"ק רבי אשר'ל מראפשיץ ז"ע, כמו כן נסע גם להרה"ק בעל אריה דבי עילאי ז"ע, ולאחר הסתלקותו נסע אל הרה"ק הרבי ר' הירש מרימנוב ז"ע (שם).

סיפר כ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א (שיח זקנים. חלק א. עמוד קל), בשם זקינו הרה"ק רבי איציק'ל זצ"ל, שפעם אחת כאשר הגיע רבינו לרימנוב, אל הרה"ק הרבי ר' הערש ז"ע על שבת פרה, תמה הרה"ק מרימנוב על דבר סיבת בואו, ושאל אותו: "צאנזער רב! וואס טוהט איר דא? געקומען צו א דין תורה? א בוררות?". אזי השיבו רבינו כי קבלה בידי שעל שבת פרה צריכים להיות אצל צדיק הדור (וכעין זה הוא גם ב"ג אורות' חלק ג. עמוד רפא), ובספר "יפה שיחתן" (חלק א. עמוד קכא) מוסיף הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל לספר, בשם זקינו הגה"ק רבי שמואל ענגיל זצ"ל מראדומיזשלא, שהרה"ק מרימנוב ז"ע הפטיר בפשטות ובלב שום התפעלות: "אודאי אזוי, אודאי אזוי".

לאחר מכן הפליא רבינו את מדת ההשתוות של הרה"ק מרימנוב ז"ע, שמתחילה היה חידוש בעיניו שהוא בא אליו, ואף היה סבור שהוא בא על דין תורה או בוררות, ולאחר מכן קיבל בפשטות את דבריו שהוא בא אליו מחמת שהוא צדיק הדור, ולא היה שום חילוק בעיניו בין זה לזה (שיח זקנים שם, בשם כ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א: אמנם בספר י"ג אורות' חלק ג מסופר, שהגה"ק מציעשנוב זצ"ל הוא זה שהפליא דבר זה, כאשר סיפר עובדאי ז"ו).

קרויים חיים

על הצדיקים ועל החסידים

הגה"ק רבי מנחם מענדל הלברשטאם זצ"ל

אבד"ק פריסטיק / כ"א אדר ב' תרפ"ו

ילדתו וילדותו

נולד בשנת תרכ"ד, לאביו הגה"ק רבי אריה לייבוש זצ"ל אבד"ק דוקלא, בן רביה"ק רבי דוד מקשאנוב זי"ע, ולאמו בת הגה"ק רבי אביגדור הלברשטאם זצ"ל אבד"ק דוקלא, אחיו של רביה"ק מצאנו זי"ע. התגדל והתחנך על ברכי אביו, ובעודו בטל ילדותו כבר שם לילות כימים בעסק התורה ובהתמדתה, ויחד עם זאת היה עמל ומתייגע בעבודת התפילה.

שאב מלא חפנים קדושה עילאה מאוצרו של רבינו בצאנו, בעת אשר פקד את ביתו והיכלו מפעם לפעם יחד עם אביו, רבינו היה מחבבו ומקורבו עד מאד, והאציל עליו מרוחו הטוהר, בתודה ועבודה וגמילות חסדים. בהיותו בן עשר שנים, גמר פעם אחת בדעתו, שלא להתנענע בעת תפילת הלחש של שמונה עשרה, והנה לאחר התפילה התבטא רבינו לאמר ברוח קדשו: "היום התפלל מענדל"ע שלי כמו החסידים הראשונים" (כ"ק אדמו"ר מהר"י מפשעווארסק זצ"ל).

בבירת הנישואין

בהגיעו לפרקו דיברו עבורו נכבדות את בת הרה"ק רבי אברהם חיים (השני) מלינסק זי"ע, שהיה קרובו ושאר בשרו, לאור כך שרבי אביגדור מדוקלא היה חתנו של הרה"ק רבי אברהם חיים הראשון מלינסק זי"ע, אולם כאשר נכנס אביו הרה"ק רבי לייבוש אל רבינו, על מנת לשאול את דעת קדשו בדבר השידוך הלו, השיב רבינו: "הלא הרב מלינסק ממשפחתך הוא, והן אמרי אינשי שמוטב להשתדך מחוץ למשפחה, כי אז המשפחה מתגדלת ומתרחבת...".

כיון שיצא מן הקודש ואמר בלשכנים שרבינו אינו מסכים לשידוך זה, הציעו לו תיכף ומיד את בת דודו רביה"ק משינאווא זי"ע, ואע"פ שלפי תשובת רבינו היה משמע שגם שידוך זה שהוא במסגרת המשפחה לא יהא ניחא ליה, עם כל זה לא נמנעו מלהציע את השידוך הזה, כי כלל גדול אמרו בצאנו, שאין למדין מן הכללות, ולאו כל אנפין שוין, ואכן, בלילה נכנס רבי לייבוש שוב שנית אל הקודש פנימה, ושאל על דבר השידוך עם בת הרה"ק משינאוואף השיב רבינו: "זייער גליה, כי הלא שמו של בןך הבחור הוא מענדל, ושם הכלה המדוברת היא פיגא בילא, והשמות מכוונים לזיווגו של הגה"ק רבי מענדל מלינסק זי"ע, עם הרבנית הצדקנית שלו בילא, לפיכך טוב הדבר, ויולדו להם בנים כמו מהם" (כ"ק אדמו"ר מהר"י מפשעווארסק זצ"ל, בשם הגה"צ רבי אפרים דוד הלברשטאם זצ"ל מיאליסק, חתן הגה"צ מפריסטיק זצ"ל).

ואכן נגמר השידוך בכי טוב, ושמחת הנישואין נערכה בשנת תרל"ט, בעת תפילת מנחה כאשר אמרו קרבנות, והגיעו לתפילת 'אנא בכח', ניגש הרה"ק רבי משה"לע מבארדיוב זי"ע לחתן, וכינה אותו בתואר: "חתן קדוש", בדרך מליצה על משקל נוסח 'חסין קדוש'.

על שלחן חותנו

לאחר נישואיו היה סמוך על שולחן חותנו הגה"ק משינאווא, ולמד שם בהתמדה רבה, בצוותא חדא עם גיסו הרה"ק רבי נפתלי רובין זצ"ל מווישניצא, יחדיו שקדו על דלתת התורה בתשוקה עצומה, ולעתים אף נדדו שינה מעיניהן למשך כל הלילה,

בחלה נפשו במנהגי המתחדשים

החמוצים בדעותיהם ובהשקפותיהם המורעות, ופעם נשא משלו נגד החזנים המתקבלים בבתי כנסיות של המתקדמים, אשר אין בתפלותיהם משום עבודה שבלב כלל ועיקר, ואמר שהדבר דומה לאותו יהודי שאיקלע לעיר וויען, ורצה לקיים מנהג הכפרות בערב יום הכפורים, אך לא הכיר את שפת המדינה, ולכן לא היה ביכולתו לשאול מאן דהו אנה לקנות תרגול, בלית ברירה הלך וצעד ברחובות קריה, וחייש ובדק איפה יש עופות, והנה נתן עיניו על גג אחד וראה שם מחצב של תרגול העשוי ממתכת, שפט בלבו שפסל זה נועד להודיע לבני האדם שכאן יש להשיג עופות, על כן נכנס לבית זה, אך לדאבונו נכזבה תוחלתו כי לא מכרו שם עופות כלל, והוא הדין החזן הלז, הוא מחקה אחר המתפלל האמיתי והוא מנסה להתדמות אליו, אבל באמת הוא אינו כי אם תרגול של מתכת...

במתק לשונו אף נתן טעם לשבח, לזה שאנו רואים שאיש חסיד מהדר להתעטף בטלית גדולה ורחבה, וכמו כן מכסה את ראשו בכובע [ארומולקע] גדול, אבל המתחדשים אינם לובשים אלא טלית קטנה סביב לצוארם, וכיפה זעירה על ראשם, וההסבר בזה הוא, כי כשם שבשר שהוא חשוב וחביב, בוחרין לאכול ממנו חתיכה יפה הראויה להתכבד, ואילו תבלין של תמכא חריפא השרוף ובווער אין נוטלין רק דבר מועט, כן גם בזה, איש חסיד האוהב ומחבב ומוקיר את הטלית והכיסוי כבשרא וכוורא, לובש אותם בשיעור גדול ורחב ידים להתהדר ולהתכבד בו, אבל המתחדשים אשר המצוות עליהם במרוח ולענה, לכן אינם נוטלין זולתי משהו, כדי לצאת ידי חובתן בעלמא.

בצל הרה"ק מבעלזא

הסתופף רבות בצל קדשו של הרה"ק מוה"ר ישכר דוב מבעלזא זי"ע, והיה נוסע לשהות בצל קדשו, כך אנו מוצאים במכתבי חסידים על דבר נסיעתו של רבי מענדל לבעלזא, על שבת פרשת נשא שנת תרפ"ב, שבת שלאחר שבועות, כמו כן מסופר (כ"ק אדמו"ר מהר"י מפשעווארסק זצ"ל) כי פעם כאשר הגיע לשובת בצל הרה"ק מהר"ד מבעלזא זי"ע בעת שהותו בהלושיץ, התכבד לעלות לעלייה 'שלישי', והנה היה זה בשנים הראשונות שבנו הגה"ק רבי חנה מקאלאשיץ זי"ע החל לנהל עדת חסידים. ובעת שהגיש רבי מענדל קוויטל ובו שמות בני משפחתו, ובתוכם בנו הגה"ק מקאלאשיץ, כשהוא כתב בקשה מיוחדת בשמו לברכה ביראת שמים, נענה הרה"ק מבעלזא בתמיחה: "ער איד דאך א ירא שמים?", השיב רבי מענדל: "הואיל הוא נעשה רבי, הוא זקוק ביותר כעת לרחמים על כך...".

גם בעת שהותו של הרה"ק מהר"ד מבעלזא זי"ע בעיירת המרפא 'מארינבאד', הגיע פעם רבי מענדל לעל לחסות בצל קדשו, ואז נטפל אליו כ"ק האדמו"ר רבי איציק"ל מפשעווארסק זצ"ל, ברצונו להצטרף אליו בכניסתו אל הקודש פנימה, והנה בהגיעם אל החדר החיצון, טרם נכנסו פנימה, פשט רבי מענדל"ע את לבושו העליון, באמרו: "אל תתהדר לפני מלך".

הסתלקותו

בשנת תרפ"ו הרבה משך כמה חודשים לשוחח אודות צדיקים הקדמונים, ומחודש שבא ואילך היה משוחח יומם ולילה רק על הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע, מקורביו לא ירדו לסוף דעתו, עד ש'ויהי נועם נשבת במוצאי שבת, אור ליום כ"א אדר ב', ביומא דהילולא קדישא של הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע.

קודם לכן צווה לבנו הגה"צ רבי יחזקאל זצ"ל אבד"ק דוקלא לשורר 'המבדיל', לאחר מכן תפס את דיוקנא קדישא דיליה, ומשך אותה בידי, אחר כך פשט את ידיו לפניו, וכי יצאה נשמתו בטוהרה, כשהוא בן ס"ב שנים בלבד.

על כס הרבנות

בשנת תרנ"ב עלה ונתעלה לכהן פאר ברבנות העיר פריסטיק, וזאת בהשתדלות חותנו הרה"ק משינאווא זי"ע, והוא ניהל את נשיאותו ורבנותו ביד רמה, כאשר במיוחד היה קולע אל שיערה בחריצת פסקי דינים בעת דיני תורה ומשפטים סבוכים שהגיעו לפתחו, כי היה בקי נפלא ומומחה עצום בפסקי מרן המחבר והרמ"א והנושאי כלים, בבהירות נפלאה ובקיאיות עצומה. כמו כן עמד בקשרי מכתבים במשא ומתן כדת של תורה עם גדולי דורו, אשר רבים מהם ביקשו לשמוע את חוות דעתו הרמה, ביניהם הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל ראב"ד טארנא, הגאון רבי שמואל ענגיל זצ"ל אבד"ק ראדומישלא, והגה"צ רבי אברהם יהושע פריינד זצ"ל אבד"ק נאסויד.

עמוד הענוה

היה ענוותן ופשוטן גדול, הסתתר בסתר חביון ועקבותיו לא נודעו, והתרחק מאוד מן הכבוד, מן הפרסום ומן הדומה לו, עד שהגה"ק רבי שמחה ישכר בער מציעשנוב זי"ע אמר פעם שמגיסו הרה"ק מפריסטיק אפשר ללמוד את מידת הענוה (שיחתן של עבדי אבות. עמוד קלג). לשם המחשת גודל ענוותנותו מסופר, כי פעם כאשר הגיע לטארנא במסילת הברזל, נשא את חבילתו ותמלילו בכבודו ובעצמו, וכאשר ניגש אליו אחד ורצה להוציאן מידו, לא הניחו לסייע לו, ולא הסכים כלל וכלל (כ"ק אדמו"ר מהר"י מפשעווארסק זצ"ל).

ואילו פעם אחרת, כשישב בבית המדרש ורצה להעלות עשן במקטרתו, אבל לא היה לו גפרית ואש, בראותו שבטלחן אחר יושב עלם צעיר, והוא מעשן, עמד ממושב וניגש אליו להדליק את מקטרתו מהאש, כשראהו הנע, קם בחרדה ואמה הלא הרב יכול היה לקרוא לי, השיב את האש אליו, ולמה הטריח עצמו לגשת אלי, האביב רבי מענדל בנועם לשונו: "צדקת דברייך, אך מה אעשה ולא עלה הדבר במחשבתני" (מפי הרה"ח ר' מענדל קורץ ז"ל).

כי קדיש הוא

בגדל פרישותו וחסידותו לא הסתכל מעולם במראה, ולא היה מכיר כלל צורת עצמו, עד שמסופר עליו, שפעם אחת בהיותו במקום מסילת הברזל, עבר על יד מראה גדולה, וכשראה בה דמות דיוקנו היה סבור שהוא הגה"ח מו"ה שמואל שמחה לעזער ז"ל מטארנא, שהיה קלסתר פניהם דומים קצת, והושיט ידו ואמר בקול רם ובשמחה: "שלום עליכם, ר' שמואל שמחה" (מפי כ"ק אדמו"ר מפשעווארסק שליט"א, בשם זקינו כ"ק אדמו"ר מהר"י מפשעווארסק זצ"ל).

גם היה מקפיד ומוזהר, שלא ישים האדם את ידיו מאחוריו, כי כן קיבל מוקינו רביה"ק מצאנו זי"ע, וחמיו הגה"ק משינאווא זי"ע היה אומר דבמקום הידים שורה ברכה, ממילא אין משום כבודם שישליכם האדם אחר גוו, ויחזיקם כן.

תורת חיים

עיונים וביאורים במשנתו של כ"ק מרן רביה"ק מצאנז זי"ע

בענין הפטור של הנשים בקריאת התורה של כל ימות השנה ושל ארבע פרשיות

בסימן קמ"ו בשם תוס' רבינו יהודה עיי"ש, והוא בתוס' רבינו יהודה שירליאון הנדפס מחדש.

הנה כתב רבינו בתשו' (ח"ב, א"ח סימן יד) וזה לשון קדשו:

"לעשות מבית הכנסת דאנשים בית הכנסת דנשים, הוי הורדה מקדושה חמורה אחד, דאין דומה כבוד בית הכנסת דאנשים, כידוע לכל מבין בחוש, וגם יש הרבה דברים דברי קדושה שקבועים דוקא בעזרת אנשים ולא בעזרת נשים, כמו תקיעת שופר דקדושתו כעין פנים דקודש הקדשים, כמבואר בראש השנה, ונשים אין חייבים כלל בתקיעת שופר, וכן הלל ולולב ושמחה, שהוא קבוע בעזרת אנשים ולא בעזרת נשים שפטורים המה, דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, וכן קריאת מגילה לכמה פוסקים נשים אינם חייבים בקריאה, וכן נר חנוכה בבית הכנסת לפרסומי ניסא הוא רק בעזרת אנשים, וקריאת ארבע פרשיות, דארבע פרשיות נשים פטורות, ועוד הרבה דברי קדושה שאין עושין בעזרת נשים ואין חייבין בו כלל, ולכן בודאי אין משנין".

ובשו"ת 'דברי יציב' (חלק ב, סימן רפח) כתב לתמוה על "מה שפרט דוקא קריאת ארבע פרשיות, ולא נקט כל הפרשיות בשבתות ובב' וה", דג"כ בעזרת אנשים".

ובתחילה כתב שם ליישב דברי רבינו, שלא הביא רק חיובים שהם מן התורה, ולא כאלו דהם מדברין או תקנות עזרא, וזה לשונו: הנה בפרשת זכור להרבה פוסקים הוי מן התורה, גם פרשת פרה לכמה דעות הוי מן התורה (עין ברכות י"ג ע"א. תוד"ה בלשון הקדש) דמירי בפרשיות המחוייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור, ובב' סימן תרפ"ה הביא בדברי התוס' גם פרשת פרה, ובב"ת שמה תמה מנא להו הא עיי"ש, ובשו"ע שם ס"ז דיש אומרים שמן התורה, ובסימן קמ"ו ס"ב דפרשת זכור ופרה בעשרה מן התורה עיי"ש, ובח"י הרשב"א בברכות שם כתב כגון פרשת זכור ופרשת פרה וכיוצא בהם עכ"ל, וכתב בא"ר בסי' תרפ"ה ס"ק כ"א דהיינו גם על פרשת שקלים והחודש עיי"ש, ובפתח עינים להחיד"א שם שראה כת"י ישנים על מס' ברכות דיכול להיות שהיא מהתורה כגון פרשת שקלים ופרשת זכור ופרשת פרה וכיוצא בהם עכ"ל, ובמחזיק ברכה

ולכן נראה ליישב באופן אחר - מדוע הזכיר רבינו את הפטור של הנשים רק בקריאת ארבע פרשיות, ולא הזכיר גם את הפטור של הנשים בקריאת התורה של כל ימות השנה - בהקדם מה שמבואר באחרונים שחובת קריאת התורה שתיקנו משה ועזרא, אינם חובה על כל אחד ואחד, שהוא צריך לשמוע את קריאת התורה, אלא שהוא דין כללי על הציבור לקרוא בתורה, והיא חובת הציבור, שכן הלא כך איתא בגמרא (מגילה כג ע"ב) שאין קורין בתורה בפחות מעשרה, ומוכח שהוא דין על ציבור, כי אילו היה דין על כל יחיד ויחיד, מדוע איפוא לא יוכל לקרוא בעצמו, אלא כאמור שהתקנה היא על הציבור, וכך הוא לשון הרמב"ם (פרק יב מהל' תפילה, הלכה א): "משה רבנו תיקן להם לישראל שיהיו קורין בתורה ברבים שבת ובשני ובחמישי", הרי דקדק הרמב"ם לכתוב שהתקנה היתה "ברבים" דייקא. ובספר 'דברי ירמיהו' על הרמב"ם כתב, שמהאי טעמא לא תיקנו לברך 'אשר קדשנו וכו' לקרוא בתורה, כי אין מברכין רק על מצוה שמוטלת על כל יחיד ויחיד, ולא על תקנה שנתקנה לרבים.

וראיה לדבה, הוא ממה שפסק המחבר בשו"ע (או"ח סימן קמו, סעיף ב) שאם יש עשרה ששומעין את קריאת התורה, מותר לספר באמצע קריאת התורה בדברי תורה, ולכאורה תמוה, והלא המספר מבטל בזה את מצות קריאת התורה, שהרי הוא אינו יוצא ידי חובתו, אמנם למשנת אתי שפיה שאין חיוב על כל אחד ואחד לשמוע את קריאת התורה, רק שיש חיוב על הציבור לקרוא בתורה, וכיון שיש עשרה ששומעין, שוב יכול לשוח בדברי תורה, והרבה יש להאריך בזה, והדברים עתיקין.

אמנם פשוט, שבקריאת ארבע פרשיות אין הדבר כן, רק בזה התקנה היתה על כל אחד ואחד מישראל, שיהיה קורא או שומע מדין שומע כעונה את הפרשה, ואף מי שנמצא במקום שאין שם מנין אנשים, ואין שם ציבור, גם כן מחוייב בזה, והוא צריך לקרוא לעצמו, כי היא חובת יחיד ומצוה המוטלת על כל אחד.

מעתה יבואר שפיה מדוע לא הזכיר רבינו את חובת קריאת התורה של כל ימות השנה, שהרי גם האנשים אינם מצווים בזה באופן פרטי, ואין בזה יותר חיוב על האנשים מאשר הנשים, רק שהוא דין על ציבור, ואם כי יש לדון אם נשים נחשבות לציבור, מכל מקום, מכח שורש החיוב אין בזה חילוק בין האנשים להנשים, כי גם האנשים באמת אינם מצווים כל אחד ואחד לקרוא בתורה. משא"כ בקריאת ארבע פרשיות, שבוה האנשים מחוייבים כל אחד ואחד לקרוא את הפרשה, משא"כ הנשים אשר פטורות המה, לכן יש חילוק בזה בין האנשים להנשים, ודו"ק..

ואולי דאתין עלה ממקרא שכתוב (במדבר יט, ב) זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר וגו', ובאור החיים הק' צל"ד למה הוצרך לומר מאמר זה עיי"ש, וי"ל שמכאן סמכו לפרשת פרה מן התורה, ויהיה הפירוש אשר צוה ה' לאמר שיש מצוה באמירה, גם בפרשת החדש כתיב (שמות יב, ג) דברו אל כל עדת ישראל לאמה, ועמד ג"כ באור החיים הק' על אומרו לאמר עיי"ש, וי"ל לפמ"ש האליה רבה בדעת הרשב"א דגם פרשת החדש מן התורה, שהדרש כאן, ודו"ק, ובפרשת שקלים י"ל ממה שנאמר בסוף הפרשה (שמות ל, טו) והיה לבני ישראל לזכרון וגו', ועד"ש במגילה י"ח ע"א זכור בפה שמוזה כתבו הפוסקים לפרשת זכור מן התורה עיי"ש ודו"ק, ועכ"פ למ"ש האליה רבה דכולהו ד' פרשיות מן התורה אתי שפיה, שהביא מזה אא"ז, משא"כ בקריאת כל הפרשיות בשבתות דהוי דרבנן ודו"ק, עכ"ל ב'דברי יציב'.

ולבסוף מסיק באופן אחר "דבכל הפרשיות שהחיוב מתקנת משה ועזרא בשביל תלמוד תורה, אף אם נימא שנשים חייבות בקריאת התורה וכו', מכל מקום פשוט שהמצוה רק בשמיעה וכו', משא"כ בד' פרשיות שהחיוב באמירתם, היה הו"א דגם נשים חייבות בקריאה ויש קדושה בעזרת נשים מחמת כך, לזה כתב אא"ז לרבותא דאף ארבע פרשיות נשים פטורות מקריאה עכ"פ". והיינו שרבינו לא נקט קריאת התורה של כל השנה, מאחר שבוה שווה חיובן של הנשים לאנשים, ששניהם רק בחובת שמיעה, משא"כ בד' פרשיות שיש באנשים גם חובת קריאה.

והנה לפי דבריו נמצא, שדברי רבינו מוסבים על הצד שהנשים חייבות בקריאת התורה בכל ימות השנה, וע"פ דברי המג"א (סימן רפג, ס"ק ו) בשם מסכת סופרים ע"ש, אולם החוש יעיד שהם דחוק, כי הלא למעשה לא קיימא לן הכי, ואף לא נוהגין כן, ואם כן מדוע שיתייחס רבינו בדבריו למה דלא קיימא לן הכי.

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' יוסף דוב רוזנשטיין ז"ל
ב"ר חיים מרדכי ז"ל
נלב"ע כ"ד אדר
*
הונצח ע"י בנו
הרה"ח ר' יצחק זאב רוזנשטיין הי"ו

לעילוי נשמת
האשה החשובה
מרת מלכה ב"ר יצחק ע"ה
אשת הרבני מו"ה חיים אלטר ראטה ז"ל
נלב"ע כ"ה אדר תשע"א לפ"ק
*
הונצח ע"י בנה
הנה"ח מוה"ר שמואל ראטה שליט"א
ראש כולל תורת חיים ואבר"ק וויידיטשקא

לעילוי נשמת
הנאון החסיד, שר התורה
רבי יהושע מנחם מנדל ארנברג זצ"ל
ב"ר יצחק ארי ז"ל
מנארליין
ראב"ד תל אביב-יפו, ובעמח"ס 'דבר יהושע'
נלב"ע כ"ד אדר ב' תשל"ז לפ"ק
*
הונצח ע"י חתנו
הרה"ח ר' אברהם חנוך אברמוביץ הי"ו

מטה פרידמן 054.847.3031